

Kuşların Dili*¹

René GUÉNON
Çev. Dr. İsmail TAŞPINAR**

“Ve’s-sâffâti saffen,
Fe’z-zâcirâti zecran,
Fe’t-tâliyâti zikran...”

(Saf saf dizilmişlere,
Haykırarak sevk edenlere,
Zikir okuyanlara yemin ederim ki...) ²
es-Sâffât 37/1-3.

Çeşitli geleneklerde, “kuşların dili” diye isimlendirilen gizli bir dilden sık sık söz edilir. Böyle bir tanımlama, elbette semboliktir. Zira, yüksek inisiyasyona sahip olanların kullandığı bu dilin bilinmesine atfedilen önemin bizzat kendisi, onu harfî olarak (littéralement) anlamamıza müsaade etmemektedir. Kur’an’da şöyle zikredilmektedir: “Süleyman Dâvûd’a vâris oldu ve dedi ki: Ey insanlar! Bize **kuş dili öğretildi (ullimnâ mântuka’t-tayri)** ve bize her şeyden verildi...” (en-Neml 27/16). Başka yerlerde, meselâ Kuzey’e ait efsanelerde Siegfried gibi ejderhaları yenen kahramanların, kuşların dilini zahmetsizce anladıklarını görüyoruz. Bu da, söz konusu sembolizmi kolayca yorumlamamızı sağlamaktadır. Gerçekten de, ejderhaya karşı kazanılmış olan zafer, doğrudan doğruya –bu ejderhanın, yaklaşılmasına engel olduğu birtakım nesnelere temsil edilen-ölümsüzlüğü elde etme sonucunu doğurmaktadır. Ölümsüzlüğün elde edilmesi de, özü itibarıyla, insanî mertebenin (état humain) merkezi ile tekrar bütünleşme sonucunu doğurmaktadır. Yani, varlığın yüksek mertebeleri ile iletişimin kurulduğu nokta ile bütünleşme gerçekleşmektedir.

Kuşların dilinin anlaşılması ile işte tam bu iletişim temsil edilmektedir. Gerçekten de kuşlar, genellikle meleklerin yani yüksek mertebelerin sembolü olarak

* René Guénon, ‘La Langue des Oiseaux’, *Symboles Fondamentaux de la Science Sacrée*, Paris 1962, s.75-79.

¹ *Le Voile d’Isis*, Kasım 1931’de yayımlandı.

** M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

² [Kur’an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin, Ankara 2003, s.445. Çevirenin notu (ç.n.)]

ele alınmıştır.³ Başka bir yazımızda, ağacın dallarına gelip konan “gök kuşları”ndan bu anlamda söz eden İncil’deki meseli zikretme fırsatını bulduk.⁴ Aynı ağaç, her bir varlık mertebesinin merkezinden geçerek bütün mertebeleri birbirine bağlayan mihveri (axe) temsil etmektedir.⁵

Yukarıda zikrettiğimiz Kur’an metnindeki **es-sâffât** [**‘Saf saf dizilmişlere’**; ç.n.] kavramı, harfî anlam itibarıyla kuşlara tekabül ettiği kabul edilir;⁶ ancak

³ [İslâm kültürü ve edebiyatında hayvanlar ile bunun bir unsuru olan kuş ve kuş motifi ile sembolizmine dair bilgi için bk. “Hayvan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, XVII, 81-102; İslâm edebiyatındaki hikâyelerde kullanılan hayvan formları içerisinde en meşhur kuşlar Anka, Sîmurg ve Ruhh adlı kuşlardır. bk. L.P. Elwel-Sutton, “Hayawan”, *Encyclopédie de l’İslâm*, Leyde-Paris 1975, III, 318; Hasan Aksoy, *Kuşların Münazarası, Deh Murg*, İstanbul 1998. ç.n.]

⁴ *L’Homme et son devenir selon le Vêdanta*, 3. bölüm. [Guénon’un bahsetmiş olduğu İncil’deki söz konusu mesel, Matta, 13/31-32’de yer almaktadır. Bu meselde şöyle denmektedir: ‘Göklerin melekûtu, bir adamın alıp tarlasına ektiği bir hardal tanesine benzer; o tane ki, bütün tohumların gerçi en küçüğüdür; fakat büyüyünce, sebzelerden daha büyüktür, ve ağaç olur; şöyle ki, göğün kuşları gelip onun dallarına yerleşirler.’ ç.n.]

⁵ Ortaçağ sembolü olan Peridexion’da (Paradisyon’un bozulmuş şeklidir), kuşları ağacın dalları üzerinde, ejderhayı da ağacın dibinde görürüz (bk. *Le Symbolisme de la Croix*), 9. bölüm. “Cennet kuşu” sembolizmine dair yapılan bir çalışmada (*Le Rayonnement Intellectuel*, Mayıs-Haziran 1930), M.L. Charbonneau-Lassay, bu kuşu genellikle meleklerin temsil edildiği bir sûret olan tek bir baş ve kanatlara sahip olduğu bir heykelin resmini yayımladı (bk. *Le Bestiaire du Christ*, 56. Bölüm, s.425). [Varlık ağacı ve bunun kuş sembolizmi ile ilgisi hakkında geniş bilgi için bk. Michel Cazanave, *Encyclopédie des Symboles*, Paris 1999, s.472-475. ç.n.]

⁶ [Kur’an âyetlerinin öncelikle Kur’an’daki âyetlerle yorumlanması esas kabul edildiği için, söz konusu yorum şu âyetlerdeki ifadelerle dayanmaktadır: ‘Göklerde ve yeryüzünde bulunan kimselerle, sıra sıra (kanat çırparak uçan) kuşların (ve’t-tayru sâffât) Allah’ı tesbih ettiğini görmez misin? Her biri duasını ve tesbihini kesin olarak bilmektedir. Allah onların yapmakta olduğu şeyleri hakkıyla bilendir.’ (en-Nür 24/41); ‘Üstlerinde kanat çırparak uçan kuşlara (et-tayr) bakmazlar mı? Onları (havada) ancak Rahman tutuyor.’ (el-Mülk 67/19). Kur’an-ı Kerim’de ‘kuş’ kelimesinin geçtiği ve makalenin yorumunu zenginleştirebileceğini düşündüğümüz diğer belli başlı âyetler ise, şu şekildedir: ‘Dâvud ile birlikte, Allah’ı tesbih etmeleri için dağları ve kuşları (ve’t-tayr) onun emrine verdik.’ (el-Enbiya 21/79), ‘Andolsun, Dâvud’a tarafımızdan bir lütuf verdik. ‘Ey dağlar! Kuşların (et-tayr) eşliğinde onunla birlikte tesbih edin’ dedik.’ (Sebe 34/10); ‘Kendisiyle birlikte tesbih etsinler diye biz, dağları ve toplanıp gelen kuşları (et-tayra) Davûd’un emrine verdik. Onların her biri Allah’a yönelmişlerdi.’ (Sâd 38/18-19); ‘Süleyman’ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan (et-tayr) meydana gelen orduları onun önünde toplandı.’ (en-Neml 27/17); ‘Süleyman kuşlara (et-tayra) göz atıp yokladı ve şöyle dedi: ‘Hüdhüd’ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?’’, (en-Neml 27/20); Hz. İbrahim’in, ölümlerini nasıl diriltileceğini Allah’tan göstermesini istemesi olayında da kuşlardan örnek verilir: ‘... Öyleyse, dört kuş (mine’t-tayri) tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak (sa’yen) gelirler.’ (el-Bakara 2/260); Hz. İsa’nın kuş şekline üfleyerek canlandırabildiği aktarılmaktadır: ‘Ben çamurdan kuş (et-tayr) şeklinde bir şey yapar, ona üfleyim. O da Allah’ın izniyle hemen kuş (tayran) olur.’ (Âl-i İmrân 3/49; veya, el-Mâide 5/110); ‘..rüyamda başımın üzerinde, kuşların (et-tayru) yediği bir ekmeğe taşıdığımı gördüm. Bize bunun yorumunu haber ver.’ (Yûsuf 12/36; ayrıca, Yûsuf 12/41); ‘Gök yüzünde Allah’ın emrine boyun eğerek uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları gökte ancak Allah tutar.’ (en-Nahl 16/79); ‘Kim Allah’a ortak koşuyorsa, sanki gökten düşmüş de kendisini kuşlar (et-tayru) kapışıyor veya rüzgar onu uzak bir yere sürüklüyor gibidir.’ (el-Hac 22/31); ‘Üzerlerine

sembolik olarak meleklerle (**el-melâike**) uygulanmaktadır.⁷ Böylece ilk âyetin anlamı; semâvî veya manevî hiyerarşilerin yapısından (constitution) bahsetmektedir.⁸ İkinci âyet ['Haykırarak sevk edenlere', ç.n.]; meleklerin şeytanlara (démons) karşı, semâvî güçlerin aşağı (infernale) varlıklara karşı yaptıkları mücadeleyi yani yüksek mertebeler ile aşağı mertebeler arasındaki karşıtlığı anlatmaktadır.⁹ Hind geleneğinde bu, Dêva'ların Asura'lara karşı mücadelesidir. Aynı şekilde, -burada ele aldığımız benzer bir sembolizmayı izleyerek-, içerisinde biraz önce bahsettiğimiz yılanı veya ejderhayı da bulduğumuz Garuda'nın Nâga'ya karşı savaşı da zikredilebilir.

Garuda [Vişnu'nun bineği, ç.n.], bir kartaldır. Başka bir yerde ise o, başka kuşlarla temsil edilmektedir. Meselâ: kelaynak, leylek, balıkçıl ve sürüngenleri yok eden ve düşmanları olan bütün kuşlar gibi.¹⁰ Nihâyet üçüncü âyette [**Zikir okuyanlara**']; ç.n.], meleklerin **zikr**'i tekrarladıklarını görmekteyiz. En çok yaygın olan yorumlarda, bununla Kur'an'ın okunmasının anlaşılması gerektiği söylenmiştir. Tabî ki burada, insan dilinin telaffuz ettiği Kur'an anlaşılmalıdır.

balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar (tayran) gönderdi.' (el-Fil 105/3); kuş eti, cennet nimetleri arasında zikredilir: 'Ebediyen genç kalan uşaklar, onların etrafında; içmekle başlarının dönmeyeceği ve sarhoş olmayacakları, cennet pınarından doldurulmuş sürahileri, ibrikleri ve kadehleri, beğendikleri meyveleri ve arzu ettikleri kuş etlerini (lahmi tayrin) dolatırlar.' (el-Vâkıa 56/17-21); 'Yeryüzünde gezen her türlü canlı ve (gökte) iki kanadıyla uçan her kuş (tâirin yetîru bi-cenâhayhi), sizin gibi birer topluluktan (ümümün emsâlıküm) başka bir şey değildir.' (el-En'âm 6/38). ç.n.]

⁷ [Meleklerin, hem Allah'a hamd hem de yeryüzündekiler için istiğfar etme şeklinde daima zikir ve tesbih ettikleri Kur'an'da şu şekilde belirtilmektedir: 'Melekler ise, rablerini hamd ile tesbih ederler ve yeryüzündekiler için bağışlanma dilerler.', (eş-Şûrâ 42/5); ç.n.]

⁸ Sâff, "sıra" kelimesi, bazı kimselerin süfi ve tasavvuf kelimelerinin kökenini bulmak istediği birçok kelimeler arasında biridir. Saf lengüistik açıdan bu kelimenin ondan türetilmesi her ne kadar kabul edilebilir görülüyor olsa da, gerçekten de diğer birçok kelime gibi bu kelimelerin (süfi ve tasavvuf) içerdiği düşüncelerden birini içerdiği de muhakkaktır. Zira "manevî mertebeler", gerçekte inisiyasyon derecesi ile aynıleşmektedir. [Varlık mertebelerindeki bütün varlıkların Allah'ı bir şekilde zikrettiklerine dair şu âyete burada işaret edilmelidir: 'Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler. Her şey O'nu hamd ile tesbih eder. Ancak, siz onların tesbihlerini anlamazsınız.' (el-İsrâ 15/44); ç.n.]

⁹ Bu karşıtlık, bütün varlıklarda aşağıya doğru olan ve yukarıya doğru olan iki eğilim olarak kendini göstermektedir ki buna hindu doktrininde sattwa ve tamas adı verilir. Bu aynı zamanda Mazdeizm'in, aydınlık ve karanlıklar arasındaki çatışma ile sembolize ettiği ve sırasıyla Hürmüz ve Ehrimen'de muşahhaslaştırıldığı şeydir.

¹⁰ Bu konuda M. Charbonneau-Lassay'in Mesih'in sembolik hayvanları üzerine yaptığı dikkate değer çalışmalara bakınız (bk. *Le Bestiaire du Christ*). Burada şunu belirtmeliyiz ki, kuş ile yılanın sembolik olarak karşıtlığı, ancak yılanın kötülük şeklinde tezâhür etmesi halinde geçerlidir. Aksine iyiliği temsil ettiğinde, eski Amerika geleneklerindeki Quetzalcohuatl figüründe olduğu gibi bazen kuş ile birleşmektedir. Diğer taraftan, aynı şekilde Meksika'da kartalın yılan ile mücadelesini bulabiliyoruz. Kuş ile yılanın müşterek kullanımına bir örnek olarak İncil'deki şu metni hatırlatabiliriz: "İşte, sizi kurtların arasına koyunlar gibi gönderiyorum; imdi, yılanlar gibi akıllı, ve güvercinler gibi saf olun." (Matia, X, 16).

Aksine, Yaküb'un merdiveni gibi semâlardan yeryüzüne yani evrensel varoluşun bütün mertebeleri boyunca uzanan "korunmuş levha" (**el-levhu'l-mahfûz**) üzerine yazılmış ezeli prototip kastedilmektedir.¹¹

Aynı şekilde Hind geleneğinde, Dêva'ların Asura'lara karşı mücadelelerinde kendilerini Veda'daki ilâhîleri zikrederek korudukları (**achhan dayan**) söylenmektedir. İlâhîlerin **chhanda** adını almaları da bu yüzdendir ki bu kelimenin tam karşılığı "ritim"dir. Aynı manâ, **zîkr** kelimesinde de mündemiçtir. Öyle ki bu isim, İslâm ezoterizminde ['tasavvuf pratiği'; ç.n.] hindu **mantralarına** tekabül eden ritmik formüller için kullanılmaktadır. Bu formüllerin tekrarlanmasının amacı, varlığın çeşitli unsurlarının uyumunu sağlamak ve sonsuz sayıdaki varlık mertebeleri dizisi aracılığıyla yüksek varlıklarla iletişim kapılarını aralayacak özellikte titreşimler gerçekleştirmektir. Zaten genel olarak bütün âyinlerin (rites), özü itibarıyla ve temelde varlık sebebi budur.¹²

Böylece, görüldüğü üzere daha başlangıçta "melekî dil" (langue angélique) diye de isimlendirebileceğimiz "kuşların dili"ne dair söylediklerimize tekrar dönmüş bulunuyoruz ki, insânî âlemdeki imgesi ritimli dildir. Yüksek varlıklarla

¹¹ Bununla alâkalı olan kitap sembolizmi için bk. *Le Symbolisme de la Croix*, 14. bölüm.

¹² [Mitolojilerde ve eski dinlerde kuş sembolizmi birbirinden çok farklı inanç ve fonksiyonların karşılığında kullanılmıştır. Meselâ, Yakınoğu medeniyetlerinde şehir, saray veya tapınak girişlerini koruması amacıyla (apotropeik) yarı kartal yarı arslan şeklinde mitolojik bir kuş olan grifon yerleştirilirdi. Aynı medeniyet havzasında kartal kudreti ve hâkimiyeti, güvercin ise saflığı ve ruhu sembolize ediyordu. Kuş cinsine mensup karga ve baykuş da önemli semboller arasında idi. Baykuş, aynı zamanda, Grekler'de ilâhî bilginin tanrıçası olan Pelas Athena'nın ve Roma'daki bilgelik tanrıçası Minerva'nın kutsal hayvanıdır. Hayvanları iyi ve kötü şeklinde sınıflandıran Zerdüşti inanca göre ise, gece cinleri kovduğu için horoz ve özel bir kutsallığa sahip olan kartal gözde hayvanlar arasında yer almakta idiler. Tabiata yönelik yaşam tarzının hayvan ve insan arasındaki mesafeyi en aza indirmesinden dolayı Uzakdoğu mitolojilerinde insan ve hayvan daima yan yana görülmüştür. Çin'de turnalar, uzak mesafelere uçabilme kabiliyetleri ve uçuş sırasındaki düzenlilikleri dolayısıyla hasret ve iletişimin, aralarındaki hiyerarşik yapıyı sürekli biçimde korudukları için de baba ile oğul arasındaki ilişkinin sembolü olarak görülmüştür. İslâmiyet öncesi eski göçebe kültürlerine ait bir kalıntı olarak, turnaların Türkler'in folklorik inançlarında da özel bir anlama sahip olduğu bilinmektedir. Şaman konumundaki insanların öteki âleme geçmek için başvurdukları dans türlerinden biri de, 'sihirli uçuş'tur ve kuşa dönüşmeyi temsil eder. Hem totem hem de gök tanrının bir sembolü olan kartalın da önemli bir yere sahip olduğu bu inanç sisteminde, söz konusu hayvanların göç esnasında kabilenin gideceği yeri gösteren rehber görevini de üstlendiklerine inanılmaktadır. Meselâ, Macarlar arasında Turul adını alan kuş, Macar milletini kuran Arpad'a yol göstermiştir, aynı kuşa Tuğrul adıyla Orta Asya Türkleri arasında da rastlanmaktadır. Bunun bir uzantısı olarak, kutlamalar esnasında icrâ edilen çember şeklindeki âyin dansında –semah-, tanrının sembolü olan 'turna'nın uçuşu tekrarlandığına inanılır. Japon adalarında ise turnalar, halkın güvenlik ve huzurunun sembolü olarak görülmüştür. Başkurt folklorunda semrük denilen mitolojik kuş, Hint-İran geleneğindeki şmurgdur. bk. Manabu Waida, "Birds", *The Encyclopedia of Religion*, New York 1987, II, 224-227; Kürşad Demirci, "Hayvan", *T.D.V. İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, XVII, 82-83; Irène Melikoff, "Mircea Éliade ve Türkler'in Dinlerini Araştırmadaki Önemi" (çev. İsmail Taşpınar), *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (İstanbul 2001), sy. 20, s. 195.

iletişime girmek için icra edilen her türlü vâsıta, sonuç itibariyle birçok uygulamayı da içeren “ritim bilimi”ni (science du ryhme) temel almaktadırlar. Bu yüzden İslâmî bir rivâyette Âdem’in yeryüzü Cenneti’nde nazım (vers) şeklinde, yani ritmik bir dil ile konuştuğu belirtilmektedir. Burada söz konusu edilen dil, “harflerin bilimi”¹³ (science des lettres) üzerine daha önce yapmış olduğumuz incelemedeki “süryani dili”dir (**luğa süryâniyye**).¹⁴ Bu dil, insan varlığının merkezinde tezâhür ettiği şekliyle “melekî” ve “güneşsel (şemsî) aydınlanması”nın doğrudan tercümanı olarak görülmelidir. Bu durum aynı zamanda kutsal kitapların ritmik bir dil ile yazılmalarının da sebebidir ki, görüldüğü üzere bunlar, modern gelenek-karşıtı (antitraditionnel) “eleştirmenler”in görmek istediği saf anlamda kutsal-dışı (profane) basit “şiiirlerden” çok farklı şeylerdir. Zâten asıl itibariyle şiiir, insanlık devresinin inişe geçişiyle (décadence) açıklanabilecek olan bugünkü dejenere hale getirilmiş şu boş “edebiyat” değildi ve gerçek bir kutsal karaktere sahipti.¹⁵ Onun izlerini, klasik dönem batı antikitesine kadar sürebiliriz. O dönemde şiiir, “Tanruların dili” (langue des Dieux) diye isimlendiriliyordu. Bu deyim, bizim daha önce bahsetmiş olduğumuz şeylerle uyumaktadır. Zira “tanrılar” yani **Dêva**’lar,¹⁶ melekler gibi yüksek varlıkları temsil etmektedirler. Latince’de nazımlar, **carmina** diye isimlendiriliyordu. Bu isimlendirme, onların âyinlerin icrasında kullanılmaları ile alâkalıdır. Zira **carmen** kelimesi, Sanskritçe’deki **Karma** ile aynıdır ki burada onun husûsî anlamı olan “ritüel fiili” manası dikkate alınmalıdır.¹⁷

Şâirin kendisi ise; ilâhî sözün kendisi aracılığıyla tezâhür ettiği “kutsal dilin” (langue sacrée) yorumcusu olarak **vates** idi. Bu kelime, yani **vates**, onun bir çeşit peygamberâne bir ilhama mazhar olduğuna işaret etmektedir. Daha sonraları,

¹³ bk. bu kitabın 6. bölümü.

¹⁴ [Hz. Âdem’in dili İslâm kaynaklarına göre Arapça, Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarına göre ise Ârâmice’dir. Ayrıca, cennette Arapça, yeryüzüne indiğinde ise Süryânice konuştuğu, on iki yazı çeşidi ve yediyüz dil bildiği de nakledilir. Rivâyete göre, Hz. Âdem’in ilk yazdığı eserlerin dili başta Arapça ve Süryânice’dir; daha sonra diğer dillerde de kitaplar kaleme almıştır. bk. Süleyman Hayri Bolay, “Âdem”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, I, 363; Zerkeşi, *el-Burhân fi ulûmi’l-Kur’ân* (tahkik Muhammed Ebü’l-Fazl İbrahim), Beyrut 1972, I, 377. ç.n.]

¹⁵ Genel olarak şunu diyebiliriz ki, sanatlar ve bilimlerin geleneksel karakterlerinden uzaklaşmaları ve bunun bir sonucu olarak yüksek seviyedeki anlamından soyutlanarak kutsal-dışlaşması (profanes) bu tür bir dejeneryasyonla gerçekleşmiştir. Bu konudaki açıklamalarımızı *L’Ésotérisme de Dante*, 2. bölüm ve *La Crise du Monde Moderne*, 4. bölümde belirttik. (Ayrıca bk. *La Règne de la quantité et les Signes des temps*, 8. bölüm).

¹⁶ Sanskritçe’deki Dêva ile Latince’deki Deus kelimeleri bir ve aynı kelimelerdir.

¹⁷ “Poésie” (şiiir) kelimesi de, Karma kelimesinin kendisinden türediği Sanskritçe’deki Kri kökü ile aynı anlama sahip Yunanca bir fiil olan poiein’den türemiştir. Sanskritçe’deki kelimenin, eski anlamı dikkate alınmak şartıyla Latince’deki *create* fiili ile de alâkası vardır. Demek ki köken itibariyle kelime, “şiiir sanatları” diye adlandırdığı şeyden bahsederken Aristo’nun sadece ve sadece kastettiği kutsal-dışı anlamındaki basit bir sanatsal veya edebî bir eser üretmekten çok daha farklı şeyleri içermekte idi.

başka bir dejenerasyonla **vates** sıradan bir “kâhin”¹⁸ (devin) olurken, **carmen** de (Fransızca’daki “charme” [büyü] kelimesi buradan gelmektedir) “büyülenme” yani basit seviyede bir büyü işlemi olmuştur. Buradan da sihrin (magie) hatta kötü büyünün (sorcellerie), kaybolmuş geleneklerden varlığını sürdüren son kalıntılar olduğunu gösteren bir örnek görebiliriz.¹⁹

Bu birkaç tesbitin, “kuşların dili” meselesinin söz konusu edildiği metinlerle alay edenlerin ne kadar haksız olduklarını göstermek için kâfi geleceğini düşünüyoruz. Anlayamadığımız şeyleri hor görerek “bâtil itikad” (superstition) demek gerçekten çok kolay ve basittir. Ancak eskiler, sembolik dili kullanırken ne demek istediklerini çok iyi biliyorlardı. Kelimenin tam etimolojik anlamıyla gerçek “bâtil itikad” (**quod superstat**), kendi başına kalandır yani tek kelimeyle “ölü söz”dür (lettre morte). Ancak, her ne kadar çok az dikkate alınacak gibi görünse de onun kendi varlığını koruması bile yabana atılacak bir şey değildir. Zira “istediği yere” istediği zaman “üfleyen” ruh, her an sembolleri ve âyinleri tekrar hayata kavuşturur ve onlara kaybetmiş oldukları anlamlarla beraber asıl özelliklerini kâmil kazandırabilir.

¹⁸ “Devin” kelimesinin kendisi de asıl anlamının dışına az çıkmış sayılmaz. Zira etimolojik olarak bu kelime, divinus kelimesinden başka bir şey değildir ki bu da “tanrıların yorumcusu” anlamına gelmektedir. Kuşların uçuşlarından ve şakımasından yola çıkarak yapılan kehânetler demek olan “auspices” (“kuşları gözlemek” demek olan “aves spicere”den) kelimesi, maddî anlamda ele alındığında özellikle “kuşların dili” ile yakın bir ilişki kurulabilir. Ancak, bunlar “tanrıların dili” ile de aynıleştiriliyordu. Çünkü bu kehânetlere, onların iradelerini tezâhür ettirdikleri gözüyle bakılıyordu. Böylece kuşlar, -her ne kadar düşük seviyede bir kullanım olsa da- genellikle meleklere atfedilen “haberci” (ange [melek] tabirinin kökeni de budur, zira Yunanca angelos kelimesinin asıl anlamı budur) rolüne benzer bir rolü üstleniyorlardı. [Günümüzde dahi bazı ilkel topluluklarda var olduğu söylenen inançlardan biri de hayvanın kehânette veya falcılıkta kullanılmasıdır. Bunlar içerisinde en yaygın olanlardan biri de hayvan hareketlerini gözlemektir. Buna göre kuş, yılan, balık, bazen deve, koyun vb. hayvanların hareketlerine bakarak istenilen şeyin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda bir kehânette bulunulur. bk. Kürşad Demirci, “Hayvan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XVII, 81. Nitekim, Kur’ân-ı Kerîm’de de, insanların bazılarının başlarına gelen kötülüklerin bir ‘uğursuzluk’ veya ‘kötü kaderlerinden’ kaynaklandığına ve o şekilde ‘yorumladıklarına’ dair inançlarını ifade ederken ‘kuş’ (tayr, tâir) kelimesini kullandıkları görülmektedir. bk. “Fakat onlara iyilik geldiği zaman, ‘Bu bizimdir, (biz çalışıp kazandık)’ derler. Eğer başlarına bir kötülük gelirse Mûsâ ve beraberlerindeki uğursuzluğuna yorarlardı (ye’t-tayyerû). İyi bilin ki onların uğursuzluk sebebi (tâiruhum) ancak Allah katında (yazılı)dır.”, (el-A’râf 7/131); “Onlar, ‘Sen ve beraberindekiler yüzünden uğursuzluğa (tayyernâ) uğradık’ dediler. Salih, ‘Sizin uğursuzluğunuzun (tâirukum) sebebi Allah katında (yazılı)dır.”, (en-Neml 27/47); “Dediler ki: ‘biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa (tayyernâ) uğradık’; Elçiler de, ‘Uğursuzluğunuz (tâirukum) kendinizdendir.’, (Yâsîn 36/18-19); “Her insanın amelini (tâirahû) boynuna yükledik.”, (el-İsrâ, 17/13) ç.n.]

¹⁹ Sihrin (magie) ve kötü büyünün (sorcellerie) kökenlerine dair bu kitabın 20. bölümü olan Sheth’in son paragrafına bakınız.